

**ՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԱԼՄԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐՈՒՄ**

Դիտարկվում են ճարտարապետական տարածական միջավայրի կազմակերպման և զարգացման ընթացքում մարդու կենսահոգեբանական վիճակի դինամիկայի փոփոխությունները: Անցած դարի կեսերից գրեթե ամբողջ աշխարհում զարգացում ունեցավ զանգվածային և անհատական շինարարությունը, ինչը մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց ճարտարապետության զարգացումը պայմանավորող բնագավառներում և շահագրգռվածություն՝ բնագավառը կարգավորող մասնագետների մոտ: Մարդկային տեսողական և հոգեբանական ընկալման գործոնը կարևորվեց ճարտարապետական տարածական միջավայրի կազմակերպման և զարգացման գործընթացում:

Առանցքային բառեր. *ինտենսիվ զարգացում, տեսողական ընկալում, միջավայրային մոտեցում, հոգեկան ընկալում, դինամիկ միջավայր, միջավայրի տարրեր, դիզայնի և համալիր, մարդկային գործոն*

Ճարտարապետաբաղադրական միջավայրի ինտենսիվ զարգացման գործընթացում պարզվեց, որ ստանդարտացումը և գործունեության մասշտաբների գերաճը, որոնք հանդիսացել են արդյունաբերության, էկոնոմիկայի և տրանսպորտի աճող պահանջների արդյունք, հակասության մեջ մտան ճարտարապետության սպառողների (պատվիրատուի) հետ՝ մարդու և նրա կենսագործունեության միջավայրի ընկալման ընթացքում: Դա անցում էր ստատիկ ընկալումից, անփոփոխից՝ դինամիկ, այսինքն, առավել ճկուն, փոփոխական և շարժուն ընկալմանը: Ճարտարապետության առումով խնդիրը հանգում է քաղաքային միջավայրի ներդաշնակացմանը, որի պատճառով մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում միջավայրի ընկալումը՝ դրա գրաֆիկական պատկերման միջոցով: Այդ ընթացքում նոր սկիզբ դրվեց միջավայրային ընդգրկման հետազոտություններին և մոտեցումներին, որը սակայն մինչ օրս մասսայականություն չունեցավ հատկապես մեր մայրաքաղաքում և երկրի մյուս բնակավայրերում [1]:

XX և XXI դդ. սահմանագծում տարածական միջավայրի ընկալման վերաբերյալ հետազոտություններն ընդունեցին առավելապես էկոլոգիական բնույթ, որով հենց բացատրվում է ոչ թե զուտ միջավայրային, այլ տարածական միջավայրային մոտեցման կիրառումը: Ճարտարապետական միջավայրը, որպես ամենախոշոր տեսողական տարր, դրա հագեցվածությունը ճարտարապետության և արվեստի կերտվածքներով, ինչպես նաև աչքի ընկնող դիզայնի և հորինվածքներով և այլ տարրերով, խիստ ազդեցություն է ունենում մարդու հոգեվիճակի վրա: Մեծ մտավորական Ի.Բրոդսկու խոսքերով՝ հաճախ

վարպետությունը դավադրություն է նյութում հոգու նկատմամբ: Հատկապես ակտիվ է ազդեցությունը տեսողական զգայարանների վրա, քանի որ ճարտարապետական դիզայներական միջավայրը խիստ առաջնային է իր կոնֆլիկտային բնույթով և՝ աչքի ընկնելու անվիճելի հատկությամբ: Այլ կերպ ասած, տեսողական միջավայրն ազդում է նույն կերպ, ինչպես մարդու ապրելու միջավայրի բաղկացուցիչ մաս կազմող ցանկացած էկոլոգիական գործոն: Շրջակա միջավայրի տեսողական ընկալման զարգացման նոր գիտական ուղղությունն ու տեսակետները կոչվում են տեսաէկոլոգիա:

Ճարտարապետության առումով համալիր միջավայրի ընկալման խնդրի լուծումը հանգում է կենսագործունեության՝ ամենատարբեր գործառույթներ իրականացնելու համար կոչված միջավայրի առավել ներդաշնակ կազմակերպմանը, մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող գրաֆիկական և դիզայներական միջոցների կատարելագործմանը:

Մարդու տեսողահոգեբանական ընկալումը զարգանում է արտաքին աշխարհի հետ նրա փոխհարաբերությամբ, ապրելու, գործելու, հանգստի և կենսագործունեության այլ բաղադրիչներով պայմանավորված գործունեությամբ: Մարդկային ընկալումներն արտացոլում են աշխարհը ոչ միայն զգայարանների կենսաբանական առանձնահատկությունների սահմաններում, այլ նաև հատուկ՝ ողջ տարածական միջավայրը ձևավորող գործոնների միջոցով, որոնք անսահման ուժեղացնում և ընդլայնում են զգայական ընկալումների հնարավորությունները:

Ընկալումն արտահայտվում է մարդու գիտակցության մեջ շրջապատի առարկաների և երևույթների արտացոլմամբ՝ դրանց անմիջական ներգործությամբ ընկալիչների վրա ամբողջական պատկերների ձևով և որքան հուզական է այդ ընկալման երևույթը, այնքան մարդ կարևորագույն անհատականություն է իրեն զգում բարեկեցիկ և հարմարավետ միջավայրում և դա հավասարապես վերաբերում է ոչ միայն մարդուն, այլ նաև մյուս կենսաբանական օբյեկտներին [3]:

Ընկալման սկզբնական պահից ակընթաթորեն մենք գործ ունենք ճարտարապետական միջավայրի համալիր կերպարի, այլ ոչ թե դրա առանձին տարրերի հետ: Ընդհակառակը, կերպարի մասնատումն առանձին տարրերի երկրորդային գործընթաց է, որը լրացնում է ամբողջական ընկալումը և ընթանում դրանից հետո: Այնպես, ինչպես լսվում է մեղեդին ամբողջությամբ, իսկ հետո արդեն առանձնանում դրա ակորդներն ու երաժշտական ձայներանգները, այնպես էլ սկզբից ընկալվում է ճարտարապետական կերտվածքն իր դիզայնով, որից հետո՝ դեկորը, մանրամասները, գույնը, նյութը և այլ բաղկացուցիչներ: Ընդ որում, դիզայնի համալիրում հակադրական և ակտիվ գույները նպաստում են տարածական միջավայրում ճարտարապետական հորինվածքի առանձնացմանը, որին խթանում է նաև օբյեկտի հետ նախնական ծանոթությունն ու տեղեկացվածությունը:

Հոգեբանական ընկալման արդյունավետությունը մեծապես կախված է մարդու բարեկրթության աստիճանից, որն օգնում է առանձնացնել մշակութային արժեքներն ըստ

նշանակության և սահմանել դրանց անձնահատկությունները: Գիտելիքները ծնունդ են առնում շրջակա բնական միջավայրից՝ զգայական ընկալման արդյունքում և մարդկային գիտակցության սկզբնական՝ «Մաքուր հարթակ» վիճակում, իսկ կյանքի փորձի ընթացքում հայտնվում է անսահման քանակի ինֆորմացիա: Այդ պատճառով ամենը, ինչ գոյություն ունի մեր գիտակցության մեջ, այնտեղ է հասել արտաքին աշխարհից զգայական օրգանների միջոցով: Այս համոզմունքը մեծ մտավորական Լոկկն արտահայտել է հետևյալ բառերով՝ «Ոչինչ չկա գիտակցության մեջ, ինչը սկզբում չի եղել զգացմունքներում», իսկ ըստ Պոլ Վալերիի՝ «Գիտակցությունն իշխում է՝ այլ ոչ թելադրում»:

«Գիտակցություն» երևույթը անվերջ ձգտում է ներդաշնակության՝ իր և շրջապատի հետ և կենսագոյության ցանկացած աններդաշնակությունն առաջացնում է հոգեբանական այնպիսի զգացումներ և պահանջներ, որոնք դուրս են նույնիսկ մարդկային ինտելեկտի վարքագծից: Այդ պահանջները ստիպողաբար առաջացնում են իրենց և բնության միջև միասնությունն ու հավասարակշռությունը բավարարելու պահանջ [2]:

Վերածննդի վարպետ Լեոնարդո Դա Վինչին, որպես բազմակողմանի զարգացած անձի մարմնավորում, եղել է ոչ միայն հանճարեղ ճարտարապետ ու գեղանկարիչ, այլ նաև ոչ պակաս հանճարեղ գիտնական-հետազոտող և գյուտարար: Դրա համար գիտության կապն արվեստի հետ նրա ստեղծագործություններում կրում է հատկապես անխզելի բնույթ: Լեոնարդոն հաստատում էր, որ արվեստը գիտություն է և բնության անբաժանելի մասը՝ դրանում տեսնելով իրականության ընկալման կարևոր միջոցներից մեկը: Այդ հարաբերությունը հատկապես վառ երևացել է Լեոնարդոյի ձգտումներում՝ հասկանալու մարդկային կազմվածքի պլաստիկայի օրենքները: Նրա համար մարդու անատոմիայի իմացությունը բոլորովին ինքնանպատակ չի եղել, այլ միջոց՝ ճանաչելու կոնստրուկցիոն ձևերի հիմունքները կամ փոխհարաբերությունները:

Մարդը փորձում է միասնություն և հավասարակշռություն վերականգնել առաջին հերթին մտածողության օգնությամբ՝ գիտակցության մեջ կառուցելով աշխարհի համապարփակ պատկեր, որի հիման վրա հնարավոր կլինեք պատասխանել հարցին, թե որտեղ է գտնվում ինքը և ինչ է պետք անել: Սակայն մտացածին նման համակարգը բավարար չէ [3]: Եթե մարդը լինեք անմարմին բանականություն կամ միտք, նպատակը կլինեք իրականացված, բայց քանի որ նա էություն է՝ օժտված ոչ միայն բանականությամբ, այլ նաև մարմնով, ապա արձագանքում է իր գոյության երկակիությանը՝ տարածական միջավայրում հենվելով և հոգեբանական-հուզական ընկալմանը և կյանքի ֆիզիկական ընթացքին: Կողմնորոշման ցանկացած բավարար համակարգ ենթադրում է, որ բոլոր ասպարեզներում մարդկային ջանքերը ձգտում են ոչ միայն մտավոր, այլ նաև զգացմունքների և զգացողությունների տարրերի իրականացմանը:

ЗНАЧЕНИЕ ВИЗУАЛЬНОГО И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПРИЯТИЯ АРХИТЕКТУРНО-ПРОСТРАНСТВЕННОЙ СРЕДЫ

Рассмотрено изменение динамики биопсихологического состояния человека в процессе организации и развития архитектурно-пространственной среды. С середины прошлого века почти во всем мире получило развитие массовое и частное строительство, что вызвало большой интерес у специалистов, ответственных за развитие и урегулирование архитектуры. Фактор человеческого визуального и психологического восприятия играет большую роль в процессе организации и развития архитектурно-пространственной среды.

Ключевые слова: интенсивное развитие, визуальное восприятие, средовой подход, психологическое восприятие, динамичная среда, элементы среды, дизайнерский комплекс, человеческий фактор

A.S. Karamyan

THE SIGNIFICANCE OF VISUAL AND PSYCHOLOGICAL PERCEPTION OF ARCHITECTURAL-SPATIAL ENVIRONMENT

The changes of dynamics of the human vital psychological conditions during the organization and development of the architectural spatial environment are observed. In the middle of the past century, worldwide started development of public and private construction, which aroused great interest among the Regulatory professionals in the architectural development areas. The factor of human visual-psychological perception was of great importance in the process of organizing and developing architectural-spatial environment.

Keywords: intensive development, visual perception, mental approach, environmental perception, dynamic environment, UI elements, the design of complex, human factor

Գրականություն

1. International Journal of Architectural Research: ArchNet-IJAR. - November 2007.
2. Камю А. Творчество и свобода. – М.: Радуга, 1990. - С. 13-25.
3. Фромм Э. Психоанализ и религия // Сумерки богов/ Э.Фромм, А.Камю, Ж.Сартр. – М.: Политиздат, 1990. - С. 153-159.

Աշխատանքն իրականացված է ՀՀ պետական բյուջեից գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորմամբ «ՀՀ ճարտարապետական և շինարարական համալիրների կայուն զարգացման ուղիների բացահայտում, ճշգրտում, ներդրման առաջարկությունների և հանձնարարականների մշակում՝ մշտական մոնիթորինգի կիրառմամբ» ծրագրի շրջանակներում:

Քարամյան Անահիտ Մերգելի, ճ.թ., դոց. (ՀՀ, ք.Երևան) - ՃՀՀԱՀ, ճարտարապետական նախագծման և ճարտարապետական միջավայրի դիզայնի ամբիոն, ակադեմիկոս Ալ. Թամանյանի անվ. ճարտարապետության և շինարարության պրոբլեմային լաբորատորիա, գ.ա., (+374) 10565390, (+374) 91957001, anarchitect@mail.ru:

Карамян Анаит Сергеевна, к.архит., доц. (РА, г.Ереван) - НУАСА, кафедра Архитектурного проектирования и дизайна архитектурной среды, проблемная лаборатория Архитектуры и строительства им. академика Ал. Таманяна, н.с (+374) 10565390; (+374) 91957001, anarchitect@mail.ru.

Karamyan Anahit Sergey, doctor of Philosophy (Ph.D) in Architecture, associate prof. (RA, Yerevan) - NUACA, chair of Architecture Drafting and Design of Architectural Environment, Research Laboratory of Architecture and Building by Academician Al. Tamanyan, Scientific Researcher (+374) 10581539, (+374) 91957001, anarchitect@mail.ru.

Ներկայացվել է՝ 16.02.2015

Ընդունվել է տպագրության՝ 27.02.2015